

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Минко Хаджийски на дисертационен труд на **Петя Димитрова Петкова**. на тема: **„Психологически аспекти на хазартното поведение“** с научен ръководител Проф. Иван Александров д.пс. Научна област 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.2. Психология

Проблемът, свързан с хазарта, макар и стар, за нас е сравнително нов и почти недискутиран научно. Това е обяснимо с факта, че до недалечното ни минало хазартното поведение беше инкриминирано. Поради тази причина и заради липсата на опит и социалнопсихологическа традиция и нагласи, то не е приемано за значим социален феномен и не е подлагано на сериозни изследвания. След промените в края на 80-те години и отпадане на идеологизираните и силови ограничения, се създадоха условия за бързо развитие на различни активности за забавления и материално обогатяване, включително хазартни игри. Същите се увеличаваха и разпространяваха, включително с държавна намеса. В резултат много хора изпаднаха в увлечение, а някои в зависимост. Това предизвика някакво внимание към проблема, главно сред ограничен кръг клиницисти, които разполагаха с критериите от МКБ- 10. За това и хазартните проблеми бяха разглеждани предимно от гл. точка на зависимост в контекста на лечение. Но причините и факторите, водещи до хазартно поведение не бяха изследвани в психологически план. С изключение на отделни публикации проблемът не беше поставен на сериозно научно тълкуване. За това опита на авторката на предлагания дисертационен труд трябва да бъде оценен, като актуален с оглед значимостта на проблема.

Депозираният дисертационен труд е общ обем 143 страници. Те са структурирани във въведение, 2 глави, библиография и приложения. В представения текст са включени още самооценка на кандидата за научните приноси, ограничения и насоки за бъдещи изследвания. Текстът съдържа

45 таблици и 31 диаграми. Библиографската справка показва ползването на 272 специализирани източника, от които 34 на кирилица и 238 на английски. Преценявам теоретичната база на разработката като достатъчно информативна, и подходяща по академичен характер, съобразно целите на изследването.

Въведението накратко и адекватно ориентира читателя в актуалността и значимостта на проблема за хазарта. Прави се заявка за психологически анализ, чрез идентифициране на предукторите на хазартното поведение, извън клиничните критерии. В основата на изследването и неговото интерпретиране се поставя интергративен модел, включващ биологични, личностни и социо-когнитивни положения.

Първа глава „Теоретичен обзор“ представлява пространно и задълбочено в необходимата степен разглеждане на различни теоретични и концептуални виждания, свързани пряко или косвено с хазартното поведение. В рамките на една не съвсем систематизирана еkleктика, авторката показва добро познаване и ориентиране в обширната теоретична база и определен усет към психологическите концепции. В този ред следва да се отбележат разсъжденията относно поведението и социалния контрол, генетичните фактори, биологичните механизми и влиянието на демографските дадености. Същите са илюстрирани и подкрепени с налични емперични данни. В тази глава се разглеждат личностни конструктори, които според авторската презумпция благоприятстват хазартното поведение и зависимост. От психологическите теории, може да се отчете акцента на диспозиционния подход и на теоретичните постановки, свързани с мотивацията. Изводите в края на главата са сполучлив опит за обобщаване на съдържанието и преход към същинската част.

Втора глава. “Методология на емперичното изследване“ е по-широка от наименованието си и представя цялата емпирична идея и нейното реализиране. Целта е определена като приложно-теоретична и се състои в създаване на методика за скринингово проучване на предразположеност към хазартно поведение. Задачите са конкретни, а хипотезите адекватни и верифицируеми. Избраната методика се състои в система от сравнителни анализи на айтеми на собствения въпросник с показателите на два инструмента с доказана валидност и надеждност / скала за изследване готовността за риск на Шуберт и скала за потребност от преживявания на Зукерман/, от една страна. Другата страна е проверка на седем личностни конструкта, които са изведени от различни източници, вероятно с контент анализи/ с резултати от собственото изследване на достатъчна по обем извадка от 242 души. Този подход е интересен и оригинален, доколкото целта не се постига само със собствен инструментариум, както е в повечето подобни изследователски подходи. Валидността на използвания въпросник се доказва чрез подробен статистически корелационен анализ на резултатите от отговорите на 14-те айтеми. а прогностичната стойност на отделните конструкти е проверена с РОК крива, и онагледена подходящо. Същото може да се каже и за статистическото доказване на надеждността на предлагания инструмент МСХП. С методите на описателната статистика е направено достатъчно представяне на демографската картина на извадката по стандартните показатели. Разделянто на изследваните в две групи, на лица със и без хазартно предразположение или опит, е удачно и се използва за установяване на връзки и зависимости с демографските дадености в смисъла на хипотези 4 и 5.

Изводите в края приемам за заключение, защото отразяват най-съществените съдържателни страни и емперични резултати.

Към определените насоки за бъдещи изследвания, касаещи търсенето на други промениви засягащи хазартното поведение и увеличаване на извадката, може да се добави и прилагане на качествено изследване на определени фокус групи. Това е и препоръка към авторката в случаи, че реши да продължи изследването си в тази област.

Приносителите на дисертацията са дадени от самата докторантка в 4 пункта, които приемам с изключение на последния, защото самото създаване на МСХП на база изследване на дадената извадка включва и адаптираност. Освен лансирането на МСХП, с проверена надеждност и валидност на отделните ѝ части, като принос с практическо значение бих отбелязал възможността за използването ѝ в индивидуалната и груповата психотерапия и консултиране, даже при работа с проблеми лица извън областта на хазарта.

Бележки. По същностни, касаещи смисъла, подхода и постигането на целта на дисертацията нямам критични бележки. Могат да се посочат някои редакционни препоръки, които не намаляват общото положителното впечатление за стойността на труда.

Заключение. В заключение може да се каже, че предлаганата за осъждане дисертация е едно добре замислено, оригинално и добре изпълнено изследване, по един малко дискутиран проблем. Считам, че отговаря на изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор по психология” и препоръчвам на уважаемото жури нейното присъждане.

29.09.2024г.

В. Търново

РЕЦЕНЗЕНТ.

/проф. д-р Минко Хаджийски/

Заличено на основание чл. 5, §1, б. „В” от Регламент (ЕС) 2016/679
--